

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

NUŽNOST DIJALOGA RELIGIJA I KULTURA

Ivo Komši?

Danas se svjetsko društvo ili svjetska društva nalaze u fazi traganja za modelom socijalne kohabitacije. Problem je u tome što su ova društva izgradila svoje identitete kroz kulturu i religiju te im se proces kohabitacije s drugima pojavljuje samo kao proces asimilacije. Izlaz iz ove poteško?e naj?eš?e se traži u kompromisu koji je mogu? samo ukoliko se napuste esencijalisti?ka stajališta. Me?utim, gubitak ovog stajališta je gubitak identiteta. Da bi se ovaj problem prevladao, prvi korak je upoznavanje i razumijevanje drugih kultura i religija, te priznavanje njihove razli?itosti, a ne izbjegavanje, zanemarivanje ili potiranje.

Za ovu priliku pou?an je primjer Bosne i Hercegovine. Odlu?uju?i utjecaj u formiranju simboli?kih i kulturno-religijskih dobara i vrijednosti imala je jedna posebna društvena forma komunikacije i vrijednosti koje su iz nje proistekle. Možemo utvrditi da je be-ha društvo formirano u jednoj vrsti izvorne socijalne interakcije. To zna?i da je ovo društvo predstavljalo jedan od izvornih tipova komunikativne zajednice. Kulturni identiteti u BiH, kao osnova etni?ko-nacionalnih identiteta, formirali su se u obrascima komunikativnog djelovanja, tj. kroz razumijevanje i uvažavanje. Komunikativna djelatnost ili proces intersubjektivnosti zasnovan je, zapravo, na razumijevanju (što pretpostavlja zajedni?ki jezik), i na ispunjenim zahtjevima za važenje, što pretpostavlja me?usobno priznanje socijalnih aktera, njihovo me?usobno uvažavanje. Unutar ovih struktura jezika i priznanja odvijala se komunikativna djelatnost, odnosno socijalni proces. Identiteti socijalnih aktera su se potvr?ivali i održavali u ovakvoj komunikaciji.

Za be-ha društvo to je zna?ilo da se ono formiralo u izvornoj me?uetni?koj komunikaciji, sa posebnim oblikom identiteta. Ova posebnost se sastoji u tome što se identitet svake etni?ke zajednice formirao u mediju zajedni?kog jezika koji je omogu?io razumijevanje, i u mediju zajedni?ke sredine (toposa) koja je omogu?ila uvažavanje, tj. suživot. Svaka etni?ka zajednica je u svome identitetu sadržavala drugu etni?ku zajednicu. Pojednostavljeno re?eno, narodi u BiH nisu živjeli jedni pored drugih u nekoj mehani?koj svezi, nego zajedno, jedni s drugima. Drugi je bio dio identiteta, i to drugi za koga se zna da je druga?iji i razli?it. Ali upravo ova drugost i razli?itost je mogla potvr?ivati i ?uvati vlastiti identitet – njegovanje vlastitog identiteta je uklju?ivalo ?uvanje identiteta drugoga. To nije bio slu?aj niti jedne druge etni?ke zajednice u Evropi. Evropska društva su bila zasnovana na jednoj etni?koj zajednici i druge su primali samo u mehani?kim svezama interesa. Zato te veze nisu nikada bile ?vrste, nisu bile životne i njihova historija je uglavnom bila historija me?usobnih borbi za prestiž, za prevlast, pri ?emu se koristila i najstrašnija sredstva – progoni i genocid.

Identitet, dakle, nije apstraktno samoodnošenje nekog subjekta koji se spoznaje, pojedinca ili

kolektiva, nego tek rezultat priznanja drugog i odgovor na o?ekivanja tog drugog. To što jesmo kao pojedinci ili kao narodi postajemo postepeno žive?i s drugima, u interakciji koja ima formu pulsacije. Tek kada nam se vrati o?ekivano ponašanje drugoga, možemo sebe izgra?ivati kao racionalne osobe ili kolektive. Strukture identiteta, dakle, ne pripadaju samo nama, mi ih ne možemo sami održati, one imaju pulsiraju?u formu i intersubjektivnu jezgru. Pojedinci ili narodi koji se ostvaruju odnošenjem samo na sebe, ostaju usamljeni, izolirani i uglavnom atrofiraju i propadaju. Identitetni procesi vode kroz mreže socijalnih pulsacija koje su posredovane jezikom, radom i zajedni?kom životnom sredinom.

Multietni?ki karakter be-ha društva dobio je ?ak ideološki karakter u svijesti pojedinaca i etni?kih zajednica. Zapravo, radi se o tome da su posreduju?i elementi zajedništva – jezik, zajedni?ka životna sredina, te obi?aji, kulturno stvaralaštvo i društvene vrijednosti proizašli iz toga, prekrili etni?ko-vjerske razlike i formirali jedinstven kulturni entitet. Svijest o razlikama nije bila razaraju?a za društvo nego je bila integrirana u ideologiju zajedni?kog kulturnog kruga kao posebnog bosanskog civilizacijskog dostignu?a.

Identitet nastao u samorazumijevanju i u priznanju drugog izgubio je, nažalost, u protrekonom ratu u BiH, svoju osnovicu. Razli?ite etni?ko-vjerske zajednice koje su svoje identitete gradile na osvještenim razlikama sada su ga odre?ivale popisom atributa koji im pripadaju kao singularnostima. Samorazumijevanje je pretvoreno u znanje koje se može razložiti na kona?an broj propozicija i koje se mogu osvjedo?iti. Ovakvi identiteti postali su apstraktna samoodnošenja spoznaju?ih subjekata bez priznanja drugog. Priznanje izostaje na sve strane, zajednice se još razumiju ali ne uvažavaju zahtjeve jedna drugoj.

Tako?er, ratom i novom retorikom koja je izgubila komunikacijsku strukturu, izgubljen je temelj kulturno-nacionalnog identiteta svih zajednica, a to je zajedni?ka životna sredina. Projektanti rata su izgleda znali da je topos davao najzna?ajnije karakteristiku zajedni?kom životu u razli?itosti, tako da su nastojali sve zajednice iš?upati iz njihove sredine. Pri tome su koristili najbrutalnija sredstva – progone, paljenje i uništavanje imanja, tzv. etni?ko ?iš?enje, sve do genocida. Uništavanjem zajedni?ke životne sredine uništen je podjednako identitet svih zajednica u BiH i njihovo zajedništvo (zajednice koje su se našle u novim sredinama u izbjeglištvu još tragaju za svojim identitetom).

Nažalost, to stanje traje i danas i postalo je društvena ?injenica. U središtu Evrope, zaslugom i same Evrope, izgubljen je jedan poseban i jedinstven životni svijet, s posebnim oblikom identiteta, za kojim Evropa traga. Ona danas pokušava izgraditi taj svijet solidarnoš?u, zaštitom ljudskih prava i sloboda, tolerancijom i „novim svjetskim ethosom“. Ona se oslanja na tzv. komparativna iskustva iako ona nastaju samo u sferi pragmatizma i svrhovito-racionalnih strategija. Na taj na?in se pokušava sa?uvati „scenarij interkulturalnosti“ .

Transnacionalni identiteti nastali u ovakvim scenarijima pokušavaju liberalizacijom prostora imitirati topos životnog svijeta koji je u BiH postojao u izvornom obliku. Taj prostor, vješta?ki izgra?en, nije ništa drugo do pokušaj komprimiranja okruženja kako bi se ostvarile mobilne i profitabilne relacije i partnerstva. To nije onaj bosanski topos kao sredina u kojoj razli?ite zajednice održavaju svoje razlike životom. Unutar tog vješta?ki proizvedenog transnacionalnog identiteta ostaju neprevladive granice u jezicima, kulturi, religiji, obi?ajima. Ove granice, iako se prigušuju u novim tipovima evropske demokracije, ili u strategijama turisti?kih agencija, izbijaju ?esto na površinu u formi ekcesa, sitnih pobuna ili pak otvorenih zlo?ina prema pripadnicima drugih etni?ko-vjerskih skupina. U BiH Evropa je izgubila sebe.

Konferencija u Rimu, 29.9.-2.10.2013.)

Sarajevo, 30.09.2013.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.